

Rudolf Steiner
NAUKA O LOGOSU

Hamburk, 18. května 1918

Přednášky o Janově evangeliu budou mít dvojí cíl. Jedním cílem bude, abychom prohloubili duchovědné pojmy jako takové a rozšířili je tím nebo oním směrem; za druhé budeme mít právě i ten jiný cíl, abychom si s využitím představ, které nám zde vystoupí před duši, přiblížili onen velký dokument, samo Janovo evangelium. To mějme, prosím, stále na paměti, že přednášky, k nimž jsme se tu sešli, jsou míněny těmito oběma směry. Nepůjde v nich pouze o jakýsi rozklad o samotném Janově evangeliu, nýbrž s pomocí Janova evangelia se pokusíme proniknout do hlubokých tajemství existence; a rozhodně si budeme vědomi, čím se vlastně musí vyznačovat duchovědný způsob uvažování, když navazuje na některý z velkých historických dokumentů, jež se nám dochovaly v různých světových náboženstvích. Leckdo by totiž mohl předpokládat, že když zástupce duchové vědy bude mluvit o Janově evangeliu, bude o něm mluvit v tom smyslu, jak se to často děje i j jinak: že bude prostě vycházet z takového dokumentu, aby z něho vytěžil pravdy, o něž mu půjde, a že tyto pravdy bude hlásat na základě autority takového náboženského dokumentu. To však nebude nikdy úkolem duchovědného uvažování

'' Znalec staré řečtiny se patrně pozastaví nad výrazem „Logosu“. Je si totiž vědom, že slovo „logos“ má kmen „log-“ kdežto „-os“ je pouze řecká koncovka pro 1. pád, která se v dalších pádech už nevyskytuje. Bude proto považovat za přirozené, že by se i v češtině mělo slovo „logos“ skloňovat. 1. logos, 2. logu, 3. logu atd. Mohl by tento požadavek navíc podepřít poukazem na to, že podle této zásady se přece skloňují četná řecká vlastní jména, např. 1. Patroklos, 2. Patrokla, nikoli Patroklosa; a že podle této zásady jsou od slova „logos“ odvozeny výrazy jako „logika“, „logopedie“ a další. Měl by /c své strany pravdu. Jestliže překladatel, sám znalý staré řečtiny, přesto skloňuje slovo „logos“ nezávisle na řečtině, podle prostých zásad českého skloňování, pak vychází z toho, že dnes naprostá vflšina čtenářů není obeznámena s řečtinou a že proto skloňování opírající se o řecké tvarosloví působí násilně. I v řadě jiných případů se dnes řecké výrazy skloňují podle českých vzorů (např. 1. epos, 2. eposu; 1. étos, 2. étosu), jako se takto skloňují i cizí výrazy neřeckého původu (např. 1. lotos, 2. lotosu). Slovo „logos“ také zatím nezakotvilo v moderním povědomí a jeho používání nemá klasickou li udici toho druhu jako třeba skloňování 1. Zeus, 2. Dia apod. Přitom překladatel nezapírá, že by si sám ptál, aby se klasické vzdělání rozšířilo natolik, že by skloňování 1. logos, 2. logu bylo pociťováno jako přirozené!

o světě. Jeho úkol bude nutně zcela jiný. Chce-li věda o duchu splnit svou skutečnou úlohu vůči duchu moderního člověka, tedy musí ukázat, že člověk, pokud se jenom naučí používat svých vnitřních sil a schopností, sil a schopností k duchovému vnímání, že pak, když jich použije, je s to se přenášet do skrytých tajemství existence, do toho, co je utajeno v duchových světech a za světem smyslovým. To, že člověk, pokud použije svých vnitřních schopností, může pronikat k tajemství existence, že může vlastním poznáním dospět k tvůrčím silám a bytostem univerza, to by si moderní lidstvo mělo uvědomovat stále více.

A tak musíme říci, že člověk může objevovat ona tajemství uložená do Janova evangelia nezávisle na jakékoli tradici, na jakékoli historické památce. Abychom to řekli docela zřetelně, vyslovme to dokonce jednou extrémním způsobem. Asi takto: Předpokládejme, že v důsledku nějaké události by člověk přišel o všechny náboženské dokumenty, a zůstaly by mu jenom schopnosti, které v současné době má, pak by musel mít přesto možnost proniknout k tajemství existence - pokud by si jen zachoval tyto své schopnosti; musel by mít možnost se dopracovat k božsky-duchovým tvůrčím silám a bytostem, skrytým za fyzickým světem. A duchová věda musí budovat právě na těchto zdrojích poznání, nezávislých na všech jiných pramenech. Ale pak, když jsme takto nezávisle zkoumali, když jsme prozkoumali božsky-duchová tajemství světa nezávisle na všech vnějších památkách, pak můžeme přistoupit k oněm dochovaným náboženským spisům. Pak teprve rozpoznáme jejich pravou hodnotu. Neboť pak budeme - tak by se to dalo říci - svobodní a na nich nezávislí. Pak v nich poznáme něco, co jsme už předtím poznali samostatně; a kdo se dá touto cestou vůči památkám dávné náboženské moudrosti, o něm si buďte jisti, že tyto památky pro něho nikdy neztratí nic ze své ceny, neztratí nikdy nic z respektu a úcty, které k nim můžeme chovat.

Ujasněme si ještě, oč při tom jde, srovnáním s něčím jiným. Někdo by mohl říci: Eukleidés, dávný řecký geometr, nám první daroval onu geometrii, které se dnes učí každý žák na jistém stupni školního vyučování. Ale když se dnes někdo učí geometrii, je to snad pokaždé vázáno na onu Eukleidovu knihu? Ptám se vás, kolik lidí se dnes učí elementární geometrii, aniž by měli tušení o

oné první knize, do níž Eukleidés uložil nejelementárnější geometrické poznatky? Učí se geometrii nezávisle na Eukleidově knize, protože geometrie pramení z určité schopnosti lidského ducha. Pak, když se někdo naučil geometrii svými silami, a dodatečně se mu dostane do rukou velká Eukleidova kniha o geometrii, bude s to ji správným způsobem ocenit. Neboť v ní nalezne to, co si předtím osvojil, a bude schopen ocenit formu, v níž příslušné poznatky vystoupily poprvé na veřejnost. Tak je také možné, abychom dnes nacházeli ony velké vesmírné skutečnosti, o nichž mluví Janovo evangelium, těmi silami, jež dřímou v člověku, aniž bychom věděli cokoli o Janově evangeliu, jako se žák učí geometrii, aniž by něco věděl o první geometrii Eukleidově.

Když přistupujeme k Janovu evangeliu vyzbrojeni věděním o vyšších světech, řekneme si: Co to tady vlastně před nás duchovní dějiny lidstva předešly? Nejhlubší tajemství duchových světů jsou tu ukryta do oné knihy, jsou dána lidstvu v této jediné knize; a právě protože už napřed víme, co to jsou pravdy o božsky-duchových světech, proto poznáme božsky-duchový obsah Janova evangelia v pravém smyslu; a vůbec budeme teprve takto přistupovat v pravém smyslu k podobným dokumentům, pojednávajícím o duchových záležitostech.

Když se k takovým dokumentům, pojednávajícím o duchových záležitostech, blíží lidé, kteří po jazykové stránce rozumějí velmi dobře všemu, co je v takových textech (jako například v Janově evangeliu) obsaženo, kteří jsou tedy pouhými filology - a dokonce i theologičtí badatelé jistého druhu jsou dnes vlastně pouhými filology, pokud jde o obsah takovýchto knih -, v jakém poměru bude k takovým badatelům zástupce duchové vědy? Vraťme se ještě ke srovnání s Eukleidovou geometrií. Kdo ji dokáže vyložit správněji? Ten, kdo svým způsobem dovede dobře překládat slova a nemá vůbec potuchu o geometrických poznacích? Z toho vzejde cosi podivného, když se takový člověk pustí do Eukleidovy geometrie a předem ještě vůbec ničemu z geometrie nerozumí! Ale zařídte to tak, aby překladatel byl třeba jenom bezvýznamným filologem: pokud bude rozumět geometrii, bude moci správně hodnotit onu knihu. Takový je na

rozdíl od mnoha jiných badatelů vztah zástupce duchové vědy k Janově evangeliu. Mnohdy je Janovo evangelium v naší době vykládáno tak, jako kdyby filologové vykládali Eukleidovu geometrii. Duchová věda však poskytuje sama ze sebe ony poznatky o duchových světech, které jsou zaznamenány v Janově evangeliu. Tak je duchový vědec vůči Janovu evangeliu na tom stejně jako geometr vůči Eukleidovi: To, co potom nachází v Janově evangeliu, si přináší už s sebou.

Není třeba se zdržovat u případné námitky, že si snad tímto způsobem do textu evangelia něco vmýšlíme. Brzo uvidíme, že ten, kdo rozumí obsahu, nepotřebuje vkládat do evangelia něco, co vněm není. Kdo pochopil ráz a způsob duchovědného výkladu, nepozdrží se nijak zvlášť u této námitky. Jako jiné texty neztrácejí nic ze své ceny a úctyhodnosti, když poznáme jejich pravý obsah, tak je tomu i s Janovým evangeliem. Tomu, kdo vnikl do vesmírných tajemství, bude se Janovo evangelium jevit jako jeden z nejvýznamnějších dokumentů v dějinách lidského duchovního života. Když se pak zamyslíme přesněji nad obsahem Janova evangelia, můžeme si položit otázku: Čím to vlastně je, když duchovému badateli se Janovo evangelium jeví jako tak významný text, že právě theologové, kteří by přece měli být povolányi vykladači, zatlačují toto evangelium stále více do pozadí proti ostatním? Toho se dotkneme jako předběžné otázky, než vejdeme přímo do Janova evangelia.

Všichni víte, že o Janově evangeliu se rozšířily podivuhodné názory a dohady. Za starých časů je lidé uctívali jako jednu z nejhlubších a nejvýznamnějších zpráv, které člověk získal o podstatě a smyslu působnosti Krista Ježíše na zemi. A ve starších dobách křesťanství by patrně nikomu nebylo napadlo, aby na toto Janovo evangelium nepohlížel jako na důležitou historickou památku zaznamenávající palestinské události. V novější době se to změnilo, a právě ti, kdo se o sobě domnívají, že stojí nejpevněji na půdě dějepisného bádání, podkopali nejvíce základy, jež podpíraly takovýto názor o Janově evangeliu. Od jisté doby, která už trvá, pravda, několik století, si lidé začali všimnat rozporů, které se objevují v evangeliích. Tak dospěli zvláště theologové po všelijakém kolísání k tomuto. Řekli si: V evangeliích se vyskytuje mnoho

rozporů, a zdá se, jako by bylo nemožné utvořit si jasný pojem o tom, čím to je, že čtyři evangelia vyprávějí o událostech v Palestině každé ze své strany rozdílně. Řekli si: Když vezmeme líčení, které nám podává Matouš, Marek, Lukáš, Jan, máme tam tolik rozdílných údajů o tom i onom, že je nemožné uvěřit, že by všechny souhlasily s historickými skutečnostmi. Takové smýšlení zavládlo postupně u těch, kdo se snažili probádat tyto věci.

Pak se v novější době vytvořil takovýto názor: Pokud jde o první tři evangelia, je možné v nich postihnout jistou shodu v líčení palestinských událostí, avšak Janovo evangelium se dalekosáhle odchyluje od toho, co vyprávějí první tři evangelia, takže co se týče historických skutečností, je třeba věřit spíše prvním třem evangeliím, kdežto Janovo evangelium je historicky méně hodnověrné. Tak došli theologové postupně k tomu, že začali říkat: Tohle Janovo evangelium vůbec nevzniklo z téhož úmyslu jako ona tři první. Tři první evangelia chtěla pouze vypravovat, co se událo; pisatel Janova evangelia ale neměl vůbec tento, nýbrž docela jiný úmysl. Z různých důvodů pak došli k přesvědčení, že Janovo evangelium bylo vůbec sepsáno poměrně pozdě; o těch věcech budeme ještě mluvit. Velká část badatelů věří, že Janovo evangelium bylo sepsáno teprve ve třetím nebo ve čtvrtém desetiletí druhého století křesťanské éry, snad také už ve druhém desetiletí druhého století; a proto si řekli: Tudíž bylo Janovo evangelium sepsáno v době, kdy se křesťanství v jisté podobě už rozšířilo, kdy snad už také mělo své odpůrce. Takoví nebo onací odpůrci už vystoupili proti křesťanství, a ti, kteří se hlásí k této domněnce, si řekli: V pisateli Janova evangelia stojí před námi člověk, který se snažil podat v první řadě poučný spis, jakousi apologii, něco na způsob obhajoby křesťanství proti proudům, které se pozvedly proti němu. Nikterak však neměl pisatel Janova evangelia v úmyslu líčit věrně historické skutečnosti, nýbrž chtěl sdělit, jak se on sám staví ke svému Kristu. - Mnozí tak nevidí v Janově evangeliu nic jiného než jakousi nábožensky provátou báseň, kterou autor sepsal ze zbožně lyrické nálady vůči svému Kristu, aby i jiné naplnil nadšením a uvedl je do téže nálady. Snad se theologové k tomuto názoru vždycky nepřiznají tak vyhraněnými slovy. Ale prostudujete-li příslušnou literaturu,

shledáte, že toto je mínění rozšířené široko daleko, které promlouvá mnoha našim současníkům velice k duši, ano, vychází přímo vstříc smýšlení našich současníků.

Od několika století se v lidstvu, které začalo smýšlet daleko materialističtěji, vytvořila vůbec jakási nechuť proti takovému chápání dějinného vývoje, s jakým se setkáváme hned v prvních slovech Janova evangelia. Vždyť jenom pomyslete, že ta první slova nepřipouštějí žádný jiný výklad, než že v Ježíši Nazaretském, který žil na počátku našeho letopočtu, se vtělila bytost nejvyššího duchového řádu. Pisatel Janova evangelia, když chtěl mluvit o Ježíšovi, nemohl podle celého svého zaměření jinak, než začít tím, co nazývá „Slovo“ nebo „Logos“; nemohl jinak než říci:

„Toto Slovo bylo v prapočátku - na samém počátku -, a všechno povstalo tímto Slovem“ (1,2-3)

nebo „skrze Logos“. Vezmeme-li nyní tento výrok v jeho plném významu, pak musíme říci: Pisatel Janova evangelia cítí nutnost označit prvopočátek světa, to nejvyšší, k čemu se může lidský duch povznést, za Logos a říci: „Všechny věci byly učiněny skrze tento Logos, prapůvod všech věcí!“ Potom pokračuje a říká:

„A tento Logos učiněn jest tělem a přebýval mezi námi.“ (1, 14)

To neznamená nic jiného než: Vy jste ho viděli, jeho, jenž přebýval mezi námi, pochopíte jej však jenom tehdy, když si uvědomíte, že v něm přebýval týž princip, jímž bylo učiněno všechno, co je kolem vás, ať to jsou rostliny, zvířata nebo lidé.

- Nechceme-li interpretovat vyumělkovaně, musíme si říci, že ve smyslu tohoto textu se jedenkrát inkamoval v těle princip nejvyššího řádu. Srovnáme požadavek, jaký takováto představa klade na lidské srdce, s tím, co dnes hlásá tak mnohý theolog. V theologických spisech to dnes můžete číst a můžete to slyšet na přednáškách v mnoha obměnách: „My už neapelujeme na žádný nadmyslový princip; nám je nejmilejší ten Ježíš, kterého nám líčí první tři evangelia, neboť to je onen „prostý muž z Nazaretu“, ten, který se podobá ostatním lidem.

To se stalo v jistém smyslu pro mnoho theologů ideálem; lidé mají snahu stavět pokud možno všechno, co se událo v dějinách, na stejnou úroveň s

událostmi všeobecně lidskými. Lidi to ruší, že by měl někdo vyčnívat tak vysoko z řady jako

Kristus Janova evangelia. Proto mluví o tomto evangeliu jako o apoteóze Ježíše, „prostého muže z Nazaretu“, který se jim tolik líbí z toho důvodu, že mohou říkat: „Vždyť máme také Sokrata a jiné významné muže.“ - Pravda, Ježíš se od těchto jiných liší, ale tak přece jenom mají měřítko odvozené z obyčejného, banálního lidství, když mohou mluvit o „prostém muži z Nazaretu“. Toto mluvení o „prostém muži z Nazaretu“, s nímž se dnes už setkáte v četných theologických dílech, také v akademických theologických spisech, v rámci toho, co se nazývá „osvícená theologie“, to souvisí s materialistickým smýšlením, které v lidstvu postupně narůstalo během posledních století; neboť lidé věří, že může existovat jenom něco fyzicky-smyslového, nebo že jenom to má význam. V těch obdobích vývoje lidstva, kdy pohled lidstva ještě směřoval vzhůru k nadsmyslnu, mohl člověk říkat: Venku, podle vnějšího zdání, je jistě možné srovnávat tu nebo onu historickou osobnost s prostým mužem z Nazaretu, ale v tom, co duchově a neviditelně přebývalo v této osobnosti, vtom je onen Ježíš z Nazaretu jediným svého druhu! Ale když lidé přestali vzhlížet a také nahlížet do nadsmyslna a neviditelná, ztratili i měřítko pro všechno, co vyčnívalo nad lidský průměr, a to se projevilo obzvlášť výrazně v náboženském přístupu k životu. O tom se, prosím, neoddávejte jakémukoli klamu: materialismus se vetřel nejdříve do náboženského života. Mnohem, mnohem méně nebezpečný pro duchovní vývoj lidstva je materialismus ve vztahu k vnějším přírodovědeckým skutečnostem než v přístupu k náboženským tajemstvím.

Bude třeba, abychom - například - mluvili o opravdovém duchovním chápání večeře Páně, o proměně chleba a vína v tělo a krev, a uslyšíme v těchto přednáškách, že tímto duchovním přístupem věru přijímání chleba a vína neztratí hodnotu a význam; a přece to, s čím se přitom seznámíme, bude chápání z duchovního hlediska. A takto chápali proměnu chleba a vína i staří křesťané, v době, kdy v lidstvu bylo ještě více spirituálního smyslu; a toto chápání si zachovávalo platnost ještě v první polovině středověku. Tehdy mnozí dovedli chápat slova: „To je mé tělo!...To je má krev!“ (Marek 14, 22 a 24) tak, jak se s tím

seznámíme i my. Ale jak plynula staletí, objevila se nutnost, aby se toto duchovní

chápání vytratilo. Poznáme, jaké to mělo důvody.

Bylo to ve středověku, kdy se objevilo velmi zvláštní hnutí, které proniklo do lidských myslí hlouběji, než byste byli ochotni se domnívat, neboť o tom, jak se duše postupně vyvíjely a co prožívaly, se z dnešního dějepisu dozvíte velmi málo. Někdy uprostřed středověku se šířil křesťanskými dušemi po Evropě hluboko zasahující proud. Neboť tehdy byl z autoritativní strany přehodnocen někdejší duchovní smysl nauky o večeři Páně ve smyslu materialistického chápání. Lidé si při slovech: „To je mé tělo!...To je má krev!“ už dovedli představit leda to, že dochází k hmotnému ději, k hmotné proměně chleba? a vína v tělo a krev. Co si lidé dříve představovali duchovně, začali si představovat v hrubě hmotném smyslu. Tady se vkrádá materialismus do náboženského života, dlouho předtím, než se zmocní přírodovědy.

Ještě jiný příklad, nikoli méně významný. Nemyslete si, že ve středověku by byl kterýkoli směrodatný výklad biblické zprávy o stvoření světa považoval šest dnů stvoření za takové dni, jaké známe my dnes, za dni o 24 hodinách. Nikomu ze směrodatných učitelů-theologů by něco takového nebylo vůbec ani napadlo; neboť tehdy ještě rozuměli tomu, co stojí v biblických textech, dovedli ještě spojovat se slovy bible smysl. Copak to má jakýkoli smysl, mluvit u stvoření světa podle bible o 24 hodinových tvůrčích dnech podle dnešního chápání toho slova? Co je to za den? Den je to, co vzniká otáčením Země v jejím poměru ke Slunci. Mluvit o dnech v dnešním smyslu můžete teprve až tehdy, když si poměry mezi Sluncem a Zemí a jejich pohyb představujete tak, jak je známe dnes. Že by však Slunce a Země byly zaujímaly k sobě takovýto poměr, o tom vypráví kniha Genesis až od čtvrtého údobí, od čtvrtého „dne stvoření“. „Dni“ mohou proto vůbec začínat až od čtvrtého „dne“ biblické zprávy. Předtím by nemělo smysl si představovat dni, jak je chápeme dnes. Jestliže Stvořitel vůbec teprve čtvrtého „dne“ zařizuje to, co umožňuje střídání dne a noci, nemohlo jít dříve o dni v dnešním smyslu. Zase pak nadešel čas, kdy lidé už nevěděli, že bible tady má na mysli duchovní význam „dne“ a „noci“, kdy si nedovedli představit jiný čas než ten, který se člení na fyzické dni. Tak se pro člověka myslícího materialisticky, dokonce i pro theologa, stal den, jak jej známe dnes,

také tvůrčím „dnem“ Stvořitelovým, - protože jiný nezná. Theolog starší doby mluvil o takových věcech jinak.

Říkal si také, že ve starých náboženských textech nestojí na důležitých místech nic zbytečného. Jako příklad pro to si uvedeme jedno místo. Vezměme ve 2. kapitole 1. knihy Mojžíšovy 21. verš; zní:

„Proto uvedl Hospodin Bůh tvrdý sen na Adama, i usnul.“

Na toto místo kladli staří vykladači zvláštní důraz. Ti, kdo se už trochu zabývali rozvojem duchovních sil a schopností u člověka, vědí patrně, že je možné rozlišovat různé stavy vědomí a že to, co dnes nazýváme u průměrného člověka „spánek“, je pouze přechodný stav, který se v budoucnu - jako už dnes u zasvěcenců - změní ve stav vědomí, při němž se člověk oprostil od závislosti na těle a nahlíží do duchového světa. Proto říkal takový vykladač: Bůh uvedl člověka do hlubokého spánku, a v něm byl s to vnímat, co nemohl vnímat fyzickými smyslovými orgány. Je to míněno jako jasnozřivý spánek - a co se pak dále vypráví, je něco, co je možné zakusit ve vyšším stavu vědomí; proto Adam „upadl do spánku“. Tak vypadal starý výklad; a ještě se k tomu dodávalo, že takový náboženský text by se nezmiňoval o tom, že „Bůh uvedl na člověk tvrdý sen“, kdyby i dříve už byl člověk upadl do nějakého spánku. Upozorňuje nás těmito slovy, že to byl první spánek, a že člověk dříve prožíval stavy vědomí, kdy ještě byl s to vnímat duchové věci neustále. Tak se tehdy mluvilo o bibli.

Dnes jde o to, abychom ukázali, že kdysi existovaly veskrze spirituální výklady biblických knih, a že teprve když se rozrostlo materialistické smýšlení, vložilo do nich to, co dnes osvícení lidé v bibli potírají. Co materialistické smýšlení dnes potírá, to nejprve samo vytvořilo. Tak vidíte, jak se v lidstvu opravdu rozšířilo materialistické smýšlení a jak tím zaniklo pravé, nefalšované, skutečné porozumění pro náboženské texty. Bude-li duchová věda plnit svou úlohu a bude-li člověku ukazovat, jaká tajemství se ukrývají za fyzickou existencí, pak se rozšíří i poznání, že v náboženských dokumentech jsou líčena právě tato tajemství. Onen vnějškový, triviální materialismus, který lidé dnes považují za tak nebezpečný, je jenom

poslední fáze toho materialismu, který jsem vám vylíčil. Nejprve byla materialisticky interpretována bible. Kdyby nebyl nikdy nikdo materialisticky vykládal bibli, nebyl by také nikdy v zevní vědě takový *Haeckel* vykládal materialisticky přírodu; a co bylo ve 14. a 15. století založeno nábožensky, to vzešlo jako plod v 19. století v přírodovědě; to pak vedlo k tomu, že je nemožné proniknout k porozumění pro Janovo evangelium, nepronikneme-li k duchovým základům existence. Podceňovat můžeme hodnotu Janova evangelia jenom tehdy, když mu nerozumíme. Protože lidé, kteří mu už nerozuměli, byli nakaženi materialistickým smýšlením, viděli je v tom světle, jaké jsme prve vylíčili.

Docela prosté srovnání objasní, jakým způsobem se Janovo evangelium odchyluje od ostatních.

Myslete si horu; na té hoře a na jejím úbočí stojí v jistých výškách různí lidé, a tito různí lidé - řekněme tři - kreslí to, co dole vidí; každý to bude kreslit jinak, podle místa, na němž stojí; a přece bude každý z těch obrazů jistě správný pro stanovisko, o které jde; a ten, jenž stojí nahoře na vrcholku a kreslí, co je dole, ten získá a zachytí zase jiný pohled. Takový je pohled tří evangelistů-synoptiků, Matouše, Marka, Lukáše, ve srovnání s Janovým, který tu věc popisuje jenom z jiného místa. A co všechno nesnesli dohromady učení vykladači, aby bylo možné pochopit toto Janovo evangelium! Někdy člověk doopravdy žasne, co všechno tvrdí exaktní badatelé, a co by se dalo tak snadno prohlédnout, nebýt toho, že naše doba je dobou myslitelně největší víry v autoritu: Víra v neomylnost vědy dnes dosáhla nejvyššího bodu!

Tak je hned vstup Janova evangelia něco velmi obtížného pro theologa s materialistickým nádechem. Učení o Logosu neboli Slovu způsobilo lidem mnoho těžkostí. Říkají si totiž: „My bychom přece tolik chtěli, aby všechno bylo jednoduché, prostinké a naivní, - a potom si přijde Janovo evangelium a začne mluvit o tak vznešených filosofických záležitostech - o Logosu, o životě, o světle!“ Filolog je zvyklý se vždycky tázat, odkud to nebo ono pochází. S novějšími díly se to nepraktikuje nijak jinak. Čtete spisy o Goethově „Faustu“. Všude budete nacházet důkazy, odkud prý pochází ten nebo onen motiv; v řadě staletí se například vyšťárá kdejaká kniha, aby se zjistilo, kde vzal Goethe rčení o „červu“,

kterého použil; a tak se také theologové tážou, kde vzal Jan pojem „Logosu“? Druzí evangelisté, ti, co mluvili k jednoduchému, prostému lidskému rozumu, se nevyjadřují tak filosoficky. Dále se vykládalo, že pisatel Janova evangelia byl zkrátka člověk s řeckým vzděláním, a poukazovalo se pak na to, že Řekové mají ve *Filónovi Alexandrijském* spisovatele, který mluví rovněž o Logosu. Tak se ujala myšlenka, že když někoho ve vzdělaných řeckých kruzích chtěl mluvit o něčem vznešeném, mluvil o Logosu, a tak se prý stalo, že to převzal i Jan. A zase se to chápalo jako důkaz, že pisatel Janova evangelia se neopíral o touž tradici, o niž se opírali pisatelé ostatních evangelií, nýbrž - jak se to vyjadřovalo - že se dal ovlivnit řeckým vzděláním a na základě toho si upravil skutečnosti po svém. A že už počáteční slova Janova evangelia:

„Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Bůh“ právě dokazují, že filónský pojem „Logosu“ vnikl do ducha pisatele Janova evangelia a ovlivnil jeho líčení!

Takovým lidem by člověk rád jednou předestřel začátek Lukášova evangelia:

„Poněvadž mnozí usilovali sepsati pořádně vypravování těch věcí, kteréž u nás jisté jsou, jakž nám vydali ti, kteříž od počátku sami viděli a služebníci toho Slova byli: vidělo se i mně, kterýž jsem toho všeho pravé povědomosti z gruntu bedlivě došel, tobě o tom pořádně vypsati, výborný Theofile.“ (Lukáš 1, 1-3)

Tady přece stojí na začátku docela doslova, že to, co chce vyprávět, pochází z podání těch, kteří „sami viděli a byli služebníky Slova“! Je podivné, že Jan to prý má z řeckého vzdělání, a že Lukáš, který přece podle onoho názoru patřil mezi prosté muže, mluví rovněž o „Logosu“! Takové věci by měly upozornit i lidi ochotně se sklánějící před autoritou, že to opravdu vlastně nejsou žádné exaktní důvody, které vedou k takovým výsledkům, nýbrž předsudky; materialistické brýle to jsou, které vyvolaly tyto názory o Janově evangeliu, že prý je třeba je stavět stranou od ostatních tří evangelií oním právě charakterizovaným způsobem.

Poznáme to snadno z toho, že i v Lukášově evangeliu se mluví o Slovu. Co se tam říká o těch, kteří „sami viděli a byli služebníky Logosu“, to dokládá, že se za starých časů mluvilo o Logosu jako o něčem, co lidé znali a co bylo blízké jejich chápání. Je to něco, co si teď musíme obzvlášť zřetelně postavit před duši, abychom mohli vniknout hlouběji do oněch prvních paradigmatických vět Janova evangelia. O čem mluví ten, kdo tehdy užíval výrazu „Logos“ nebo výrazu „Slovo“, jak ho užíváme my? O čem mluví?

K představě Logosu nedojdete teoretickým vysvětlováním a úvahami na úrovni abstraktních pojmů, nýbrž musíte se přenést srdcem do celého citového života všech těch, kteří takto mluvili o Logosu. I tito lidé viděli věci kolem sebe; jenomže nestačí, aby se člověk pouze díval na to, co je kolem něho, nýbrž záleží na tom, jakým způsobem na to navážou pocity jeho srdce, jak to nebo ono bude pokládat za vyšší nebo nižší, podle toho, co v tom nebo onom bude vidět. Vy všichni se díváte na přírodní říše kolem sebe, na nerosty, rostliny, zvířata a lidi. Nazýváte člověka nejdokonalejším, nerost nejnedokonalejším stvořením. Uvnitř těchto přírodních říší zase rozeznáváte bytosti vyšší a nižší. V různých dobách toto lidé pociťovali docela různě.

Ti, kdo mluvili ve smyslu Janova evangelia, pociťovali především jedno jako cosi svrchovaně významného: Pohlíželi dolů na říši nižších živočichů a pak vedli svůj pohled vzhůru až k člověku - a ve směru tohoto pohledu, odpovídajícím vývoji, sledovali něco docela určitého. Takový vyznavač nauky o Logosu to vyjadřoval asi takto: Jedno to je, co nám představuje v nejhlubším smyslu větší dokonalost vyšších bytostí před nižšími - schopnost dát tomu, co žije v nitru, zaznít slovem do vnějšího světa, moci sdělovat myšlenku prostřednictvím slova okolnímu světu. Takový vyznavač nauky o Logosu by býval řekl: Pohled na některé nižší zvíře! Je němé, nevyjadřuje svou bolest nebo své blaho. - Vezměte nižší zvířata: sice cvrkají nebo vydávají jiné zvuky atd.; ale to, co přitom zvučí, je vnější škrábání a tření fyzických orgánů o sebe, jak to dovede i čmelák. Čím přicházíme výše, tím více se rozvíjí schopnost, aby se tónem sdělovalo to, co prožívá duše. A proto, tak se říkalo, stojí člověk tak vysoko nad ostatními bytostmi, protože je nejenom s to označit slovy, co mu působí blaho nebo bolest,

ale protože dokáže odít do slov, vyjádřit myšlenkami něco, co přesahuje jeho osobu, co je duchovní, neosobní.

Mezi těmito vyznavači nauky o Logosu se pak říkalo: Byla doba, než tu ještě byl člověk ve své dnešní podobě, kdy má možnost dát zaznít svému nejnítěrnějšímu zážitku prostřednictvím slov do okolí. Předtím byla jiná doba. Trvalo dlouho, než se naše Země postupně vyvinula až do dnešní podoby. Uslyšíme, jakým způsobem se tato Země utvářela. Zkoumáme-li však ony dřívější stavy, nenalezneme v nich ještě člověka v jeho dnešní podobě, ani žádné bytosti, které by mohly dávat z nitra zaznít tomu, co prožívaly. Některými bytostmi začíná náš svět, a teprve krok za krokem se vynořují na našem kosmickém bydlíšti bytosti, které své nejnítěrnější zážitky mohou rozezvučet směrem ven, které mají schopnost slova. Ale to, co se jako schopnost u člověka objevuje až nejpozději - říkali si vyznavači nauky o Logosu to bylo samo ve světě dříve než všechno ostatní. Představujeme si, že v dřívějších stavech Země tu člověk ještě nebyl v dnešní podobě; ale vyskytoval se v nedokonalé, němé podobě a krok za krokem se vyvinul až v bytost obdařenou Logosem nebo slovem. Že toho mohl dosáhnout, pochází z toho, že to, co se u něho objevuje až nakonec, bylo jako tvůrčí princip ve vyšší skutečnosti přítomno od počátku. To, co se uvolňuje z duše a proudí zní ven, působilo na počátku jako božský tvůrčí princip; slovo, které se rozeznívá z duše, je Logos, který tu byl na počátku; a Logos řídil vývoj tak, že nakonec vznikla bytost, v níž se také mohl zjevit. Co se v čase a prostoru objevuje jako poslední, bylo v duchu první.

Chcete-li použít přirovnání, které by vám to ozřejmilo, můžete si říci přibližně toto: Tady mám před sebou květinu. Tato koruna jejího květu, tento zvonkovitý kvítek, čím byl před nějakým časem? Byl malým semínkem. V něm byl tento bílý květní zvonek obsažen jako možnost. Kdyby v něm nebyl býval obsažen jako možnost, nebyl by takový zvonek mohl povstat. A odkud pochází semínko? To zase pochází z obdobného květního zvonku. Před semínkem předchází květ; a lak jako květ předchází před plodem, tak se ono semínko, z něhož

vzešel

tento

květ, vyvinulo ze stejné rostliny. Takovým způsobem pohlížel vyznavač nauky o Logosu na člověka a uvažoval asi takto: Jdeme zpátky ve vývoji; nalezneme v dřívějších stavech člověka ještě němého, bez schopnosti slova; ale jako semínko pochází z květu, tak pochází semínko němého člověčenství z mluvícího, ze Slovem nadaného Boha z prvopočátku. Jako konvalinka vytváří semínko a semínko zase konvalinku, tak vytváří božské tvůrčí Slovo semínko němého člověčenství, - a když pak božské tvůrčí Slovo vklouzne do semínka němého člověčenství, aby v něm mohlo nově vzejít, může se z lidského semínka rozeznít do světa původní božské tvůrčí Slovo. Jdeme-li zpátky ve vývoji lidstva, narazíme na nedokonalou bytost, a vývoj má ten smysl, aby se nakonec, jako jeho květ, objevil Logos neboli Slovo, odkrývající nitro duše. Na počátku se objevuje němý člověk jako semínko člověka nadaného Logosem, ale tento němý člověk pochází od Boha Logosem nadaného. Dnešní člověk vzešel z němého člověka, ještě neobdařeného Slovem, ale nakonec je *v prvopočátku Logos* neboli *Slovo*. - Tak proniká ten, kdo poznává nauku o Logosu ve starém smyslu, až k božskému tvůrčímu Slovu, jež je prvopočátkem všeho bytí, na což poukazuje na začátku pisatel Janova evangelia. Slyšme, co říká na začátku:

„V prvopočátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo bylo bohem.“

Dnes - to tím chce říci -, kde je Slovo dnes? Dnes působí Slovo rovněž: a to Slovo je u člověka, a to Slovo je něčím lidským! Tak spíná Janovo evangelium člověka s Bohem, a tak vidíme, jak vskutku na začátku tohoto Janova evangelia zaznívá nauka snadno pochopitelná každému lidskému srdci.

Chtěl jsem vám dnes v této úvodní přednášce vylíčit poněkud obecnějšími slovy - tentokrát spíše ze stanoviska srdce, ze stanoviska citu -, jak původně takový vyznavač nauky o Logosu pociťoval taková slova Janova evangelia. A když jsme se takto přenesli do nálady, jaká žila v lidech v oné době, kdy bylo poprvé možno slyšet tato slova, budeme moci tím lépe sami vnikat do hlubokého smyslu ukrytého v Janově evangelii.

Uvidíme dále, že to, co nazýváme duchovou vědou, vypovídá o tomtéž jako Janovo evangelium, a že nás uschopňuje, abychom tomuto Janovu

evangeliu porozuměli o to důkladněji.